

ნომადი ბართაია

**ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიულ მუზეუმში დასული
სპარსულენოვანი ხელნაწერი პოეტიკური
კრებულის შესახებ**

მრავალსაუკუნოვანი ქართულ-ირანული მრავალმხრივი ურთიერთობებიდან გამომდინარე საქართველოში დიდი რაოდენობით არის დაცული სპარსული ხელნაწერები. მათი ქრონოლოგიური ჩარჩო XV-XIX საუკუნეებია. თუმცა არ შეიძლება თქმა იმისა, რომ ეს ჩარჩო უფრო ფართო არ ყოფილიყო და საქართველოში არ არსებულებოდა ადრეული ხანის სპარსული ხელნაწერებიც.

ცნობილია, რომ თემურლენგმა საქართველოდან უამრავი ხელნაწერი გაზიდა. რა თქმა უნდა, პირველ რიგში, მისი ინტერესების სფეროში სპარსულენოვანი ხელნაწერები შევიდოდა. ლოგიკურია, რომ მბრძანებელი საქართველოდან კულტურულ ნადავლს თავის ქვეყანაში გადასაყრელად არ წაიღებდა და მათ საიმედო ბინას მიუჩენდა.

მიუხედავად ქართული მხარის მცდელობისა, სამწუხაროდ, დღემდე ვერ მოხერხდა მათი კვალის მიგნება. არას ვამბობთ ქართულ-ირანულ ურთიერთობათა ამსახველ იმ ხელნაწერებზე, რომლებიც დიდი რაოდენობით ინახება ირანის საცავებში და რომელთა ქრონოლოგიური ჩარჩო გაცილებით მეტია, ვიდრე საქართველოში არსებულისა.

ამჯერად ჩვენი ყურადღება მიიპყრო ქუთაისის ისტორიულ სახელმწიფო მუზეუმში დაცულმა ლირიკული ლექსების სპარსულმა ხელნაწერმა კრებულმა, რომლის ზოგადი აღწერილობა ასეთია:

K – 699 – სპარსული ლირიკული ლექსების კრებული, მინიატურებით (ქუთაისის მუზეუმი, K - 699).

მასალა – ქაღალდი ოქროთი მოვარაყებული.

ყდა – შავი ფერის ტყავი.

ზომა – 7 X 14 სმ.

გვერდების რაოდენობა – 147 ფ.

დაცულობა – დაუზიანებელი.

დათარიღება – სავარაუდოდ XIX ს.

შეუფასებელია – გარკვეული რაოდენობა გვერდებისა.

წარმომდგენია – ჰუსეინ ზადე, ჰიჯრით 1320 წელს (1942 წ.).

გადაწერილია ლამაზი კალიგრაფიული ხელით – შექასთე-ნასთალიკით. კრებულში შეტანილია მსოფლიოში სახელგანთქმულ ირანულ ლირიკოსთა: საადის, ჰაფეზის და სხვათა ლექსები.

ვნახოთ, თუ რა მდგომარეობაა საქართველოში ამ სახის ხელნაწერებთან მიმართებით.

ამ მიზნით ჩვენ გავეცანით საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნულ

ცენტრში არსებულ მასალებს, სადაც მათი რაოდენობა არის 28, რომელთაგან 26 არის ცალკეულ ავტორთა ლირიკული დივანი, ხოლო ორი – სხვადასხვა ავტორთა ლირიკული ლექსების კრებული. ცალკეული სპარსელი კლასიკოსებიდან 8 ეკუთვნის ჰაფეზ შირაზელს, 5 – აბდ ორ-რაჰმან ჯამის, 3 – საიებ თავრიზელს, 2 – ბიდელს, 2 – ამლას. დანარჩენი თითო ცალი: საადი შირაზელს, ჯელალ ედ-დინ რუმის, ჯეილანის, შეიდას, ესთერაბადის, ნასერ ალის. ხოლო ორი, როგორც აღვნიშნეთ, სხვადასხვა ავტორთა ლექსების კრებულია.

აღნიშნული ხელნაწერებიდან ოქროთი მოვარაყებულია მხოლოდ ორი – ბიდელისა და აბდ ორ-რაჰმან ჯამის დივანები, რომლებსაც ამ მხრივ ემატება ქუთაისში დაცული ჩვენთვის საინტერესო სპარსული ხელნაწერი.

ისლამურ სამყაროში დიდი ყურადღება ექცევა კალიგრაფიულ წერას, რომელმაც განსაკუთრებული განვითარება ჰპოვა სპარსულ მწერლობაში. სწრაფი წერის მოთხოვნილებამ სათავე დაუდო სხვადასხვა კალიგრაფიული ხელის წარმოშობას, რომელთა შორის ყველაზე საპატიო ადგილს იკავებს ნასთალიკი თავისი ნაირსახეობებით და რომელსაც ისლამური სამყაროს კალიგრაფიის პატარძალს უწოდებენ. სწორედ ამ კალიგრაფიული ხელით არის გადაწერილი ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიულ მუზეუმში დაცული სპარსული ლირიკული ლექსების კრებულიც.

ცნობილია, რომ ქართულ-სპარსული ლიტერატურული ურთიერთობანი XII საუკუნიდან იღებს სათავეს და მოდის XIX საუკუნემდე. ირანულიდან ქართულში შემოსული მხატვრული ძეგლებიდან მხოლოდ ეპიკური ჟანრის ნაწარმოებებია ჩვენამდე მოღწეული, რამაც დაამკვიდრა აზრი, რომ ჩვენი წინაპრები მხოლოდ ამ ჟანრისადმი იჩენდნენ ყურადღებას და არა – ლირიკულისადმი. ამ დროს კი საქართველოში სამ ათეულამდე სპარსულენოვანი ლირიკული კრებულის არსებობა, ჩვენში დამკვიდრებული ტრადიციული შეხედულების გადახედვას გვკარნახობს.

საყურადღებოა ერთი მომენტიც: ჩვენთვის საინტერესო ხელნაწერები XVII-XIX საუკუნეებს მიეკუთვნება, როცა მეტად მჭიდრო და მრავალფეროვანი იყო ქართულ-ირანული ურთიერთობანი. არ არის გამორიცხული, რომ სწორედ ამ დროს გაჩენილიყო საქართველოში მეტი ინტერესი სპარსული ლირიკისადმი.

საქართველოში არსებული სპარსულენოვანი ხელნაწერები ყურადღებას იპყრობენ სიმრავლითა და მრავალფეროვნებით, რომელთაგან ყველაზე უფრო ირანულ შაჰთა ფირმანები და სხვა დოკუმენტებია გამოკვლეული, რასაც ვერ ვიტყვით ლირიკულ კრებულებთან დაკავშირებით, რომელთაგან ერთ-ერთი დაცულია ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიულ მუზეუმში.

ამგვარად, საქართველოში არსებული 29 სპარსული ლირიკული ლექსების ხელნაწერი კრებულიდან 26 ცალკეულ ავტორთა დივანია, ხოლო სამი წარმოადგენს სხვადასხვა ავტორთა ლექსების კრებულს. ქუთაისური ხელნაწერიც სწორედ იმ სამეულში შედის. ასევე შედის იგი იმ სამეულში, რომელთა ფურცლებიც ოქროთია მოვარაყებული.

ჩვენთვის საინტერესო კრებული უთუოდ ერთ-ერთი ღირებული დოკუმენტია, ამსახველი მრავალსაუკუნოვანი ქართულ-ირანული კულტურული ურთიერთობებისა. იგი არაერთი კუთხით იმსახურებს მკვლევართა ყურადღებას.

სპარსული ხელნაწერი კრებულის პირველი გვერდი.

damowmebuli literatura

qsim, R-699 - quTaisis saxelmwifo istoriuli muzeumi, sparsuli xelnaweri K-699.

m. mamacaSvili, 1977 - k. kekeliZis saxelobis xelnawerTa institutis sparsul xelnawerTa katalogi: **AC** koleqcia, Semdgeneli maia mamacaSvili, saq. sssr mecnierebaTa akademia, k. kekeliZis saxelobis xelnawerTa instituti, mecniereba, Tb., 1977.

NOMADI BARTAIA

PERSIAN POETRY MANUSCRIPT PRESERVED AT KUTAISI STATE HISTORICAL MUSEUM

The subject matter of the article is the collections of Persian manuscript poems in Georgia and the review of the only collection of Persian lyrics preserved in the Kutaisi Museum, containing poems by Hafez, Saad, and others.

The number of pages of the manuscript is 147 sheets, size - 7X14, material - gold-plated paper, cover - black leather, represented by Hussein Zade in 1929, copied by one of Nastalik's beautiful calligraphy.

The Persian-language manuscripts in Georgia are striking in their abundance and diversity, most of them are Iranian Shahat firms and other documents, which are preserved and researched. But we cannot say the same about lyrical collections which seem very interesting for scholars in many ways, including the one kept in Kutaisi.

From the 29 manuscript collections of Georgian lyric poems available in Georgia, 26 are works of individual authors, and three represent collections of poems by various authors.

The Kutaisi manuscript is among the top three collections. It is also included in the top three works with gold plated sheets.

The collection of interest to us is undoubtedly one of the valuable documents reflecting centuries-old Georgian-Iranian cultural relations that, in many respects, are the subject of interest to scholars.